

Nauja monografija apie Rusijos retrospektyvinę nacionalinę bibliografiją

Osvaldas JANONIS

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius, el. p. osvaldas.janonis@kf.vu.lt

Retrospektyvinė bibliografinė apskaita Rusijoje turi ilgą istoriją. Žymiausių rezultatų šiame bare iki Spalio perversmo pasiekė Vasilijus Sopikovas, kuris savo veikale „Rusijos bibliografijos bandymas...“¹ suregistravo leidinius iki XIX a. 3-iojo dešimtmečio pradžios. Vėlesni bandymai parengti rusų knygos repertuarą (visetą), kurių ėmėsi pavieniai asmenys (G. Genadi, S. Vengerovas ir kt.), kolektyviniai bibliografinės veiklos subjektai (Maskvos bibliografinis ratelis, Rusų bibliografinė draugija), baigėsi nesėkme. Istorija parodė, kad tokį sudėtingą uždavinį galima išspręsti tik remiant valstybei. 1928 m. Valstybiniai centriniai knygų rūmai nutarė įkurti specialią komisiją bibliografiniam repertuarui parengti. Viešoji biblioteka Leningrade pradėjo perkataloguoti rusų knygų fondą ir leisti spausdintines knygų, išleistų iki 1927 m., katalogo korteles. Tačiau, kaip taikliai pastebi monografijos² autorius, tarybų valstybei nereikėjo išsamios bibliografijos rodyklės, atspindinčios Rusijos istorinio kelio politinę, ideologinę ir kultūrinę įvairovę.

Pedagogikos mokslų kandidatas, Rusijos valstybinės bibliotekos Bibliografijos mokslo sektoriaus vadovas, vienas pagrindinių Rusijos nacionalinės bibliografijos srities specialistų Grigorijus Levinas savo monografijoje detaliai ir kompetentingai nagrinėja Rusijos retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos raidą įvairiais istorijos laikotarpiais, esmines šios rūšies bibliografijos teorines, metodologines, organizacines problemas.

Monografiją sudaro trys skyriai. Pirmajame skyriuje autorius savo dėmesį sutelkia į retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos teorines ir metodologines problemas. Antrasis skyrius skirtas šios rūšies bibliografijos Rusijoje teoriniams, metodologiniams, organizaciniams ir valdymo aspektams. Trečiajame skyriuje aptariama spausdintinių, nepublikuotų ir elektroninių (skaitmeninių) leidinių

retrospektyvinės bibliografinės apskaitos būklė ir raidos perspektyvos.

Ypač vertingas pirmasis monografijos skyrius, kuriame G. Levinas neapsiriboja vien rusų bibliografijos mokslininkų požiūrių analize, bet ir pateikia pavyzdžių iš užsieninės praktikos. Jame dar kartą akcentuojamas savotiškas paradoksas; nors nacionalinė bibliografija – svarbiausia bibliografijos rūšis, egzistuojanti praktiškai visose pasaulio valstybėse ir sulaukianti teoretikų dėmesio, tačiau pati nacionalinės bibliografijos sąvoka suprantama labai įvairiai. Autorius laikosi nuomonės, kad tik teritorija ir (arba) kalba teorijos požiūriu gali būti laikomi apskaitos nacionalinėje bibliografijoje požymiais (p. 70). Apskaitos objektų analizė leido padaryti išvadą, kad jais gali būti: rankraštinės knygos, spausdintinės knygos ir brošiūros, disertacijų autoreferatai, periodiniai ir tęstiniai leidiniai, kartografiniai dokumentiniai išteklių, natų dokumentiniai išteklių, vaizduojamosios dailės spaudiniai, bibliografiniai išteklių, straipsniai, recenzijos, leidiniai akliesiems, oficialieji leidiniai ir publikacijos, patentiniai dokumentiniai išteklių, standartai, mokslo tiriamųjų ir bandomųjų konstrukcinių darbų ataskaitos, deponuoti rankraščiai, disertacijos, garso dokumentai, vaizdo dokumentai, garso ir vaizdo dokumentai, mikrografiniai dokumentiniai išteklių, elektroniniai (skaitmeniniai) išteklių.

Autorius pagrindžia retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos išteklių sistemą, kurią jo manymu, sudaro: spausdintinės ir elektroninės nacionalinės bibliografijos rodyklės, nacionalinės bibliografijos retrospektyvinės bibliografinių duomenų bazės, spausdintiniai nacionalinės bibliografijos kumuliaciniai leidiniai, kurių chronologinė aprėptis didesnė negu vieneri metai, nacionalinės bibliografijos duomenų integruojamosios bazės (bankai), atnaujinamieji elektroniniai nacionalinės bibliografijos

¹ Опыт российской библиографии, или Полный словарь сочинений и переводов, напечатанных на славенском и российском языках... : собрание из достоверных источников Васильем Сопиковым. Санкт-Петербург, 1813-1821. 5 т.

² Левин, Григорий Львович. Ретроспективная национальная библиография России : монография. Москва : Пашков дом, 2006. 351, [1] p.

leidiniai kompaktiniuose diskuose, nacionalinių spaudos archyvų ir kitų nacionalinių dokumentų fondų saugyklų katalogai (spausdintiniai ir elektroniniai, integruojamieji arba retrospektyviniai), nacionalinių dokumentų retrospektyviniai suvestiniai katalogai (spausdintiniai ir elektroniniai), nacionaliniai suvestiniai nacionalinių dokumentų katalogai-repertuarai (visetai, spausdintiniai ir elektroniniai). Pagrindine forma autorius laiko elektroninę, tačiau įspėja, kad vartotojui šiuo atveju turi būti suteikiama galimybė bibliografinius įrašus rūšiuoti pagal įvairiausias požymius: autorių, antraštę, išleidimo vietą ir metus, leidėjo vardą, kalbas, dokumentų rūšis, turinį, personalijas ir t. t. Jis mano, kad tik tokiu atveju elektroniniai bibliografiniai ištekliai galės realizuoti retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos informacinę, komunikacinę ir kultūrinę bei istorinę funkcijas.

Įdomios informacijos teikia trečiasis monografijos skyrius, kuriame apibūdinami retrospektyvinės nacionalinės bibliografinės informacijos ištekliai pagal bibliografuojamų dokumentų tipus ir rūšis. Čia aptariami tie bibliografiniai ištekliai, kuriuose registruojami Lietuvos teritorijoje iki Pirmojo pasaulinio karo išleisti leidiniai rusų kalba. Skyrelyje „Lietuvių kalba“ pažymima, kad Lietuvos žemės Rusijos imperijai priskirtos 1795–1810 m. ir kad knygos ir periodiniai leidiniai iki 1917 m. esą suregistruoti kontroliniuose sąrašuose (tai prasilenkia su tikrove, tačiau bibliografijos leidinių sąrašė paminėti ir „Lietuvos TSR bibliografijos“ A serijos „Knygos lietuvių kalba“ du tomai bei pirmojo tomo papildymai. Jame randame ir dviejų „Lietuvos TSR spaudos“ tomų aprašą ir atsitiktinai (matyt, dėl kalbos barjero) patekusios Egidijaus Juodžio natų rodyklės „Muzikinė literatūra, 1959–1963“ (1965) aprašą).

Taigi autorius neturėjo išsamesnės informacijos apie mūsų nacionalinės bibliografijos leidinių sistemą. Tiesa, jis pamini, kad dabartiniu metu formuojamas Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas ir kad Lietuvos bibliografiniai repertuarai aprėpia visų rūšių spaudinius.

Rusijos retrospektyvinę nacionalinę bibliografiją G. Levinas traktuoja kaip universalios bibliografinės apskaitos sistemą, kurios objektas yra Rusijos valstybės, Rusijos nacionalinių respublikų ir tautų dokumentai. Jis pastebi, kad naudojami įvairūs bibliografinės apskaitos požymiai. Pagrindiniais autorius laiko teritorinį ir kalbinį. Aptardamas teritorinį požymį jis akcentuoja, kad bibliografinės apskaitos objektas yra Rusijos valstybės konkrečiose istorinėse ribose išleisti dokumentai, nepriklausomai nuo jų kalbos. Rusijos bibliografai realizuoja ir pasaulinio knygų rusų kalba, išleistų 1917–1945 m., repertuaro sudarymo idėją.

Vertingą monografijos dalį sudaro 704 bibliografinių įrašų literatūros ir bibliografinių išteklių sąrašas. Tarp cituojamų šaltinių matome ir Lietuvos autorių vardus (A. Ulpio, V. Lyrovo, V. Žuko, J. Čepytės, O. Janonio).

Taigi recenzuojama monografija yra vertingas įnašas į retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos tyrimų aruodą. Joje apibendrintas Rusijos bibliografų, dirbančių universalios retrospektyvinės bibliografinės apskaitos srityje, patyrimas, susumuoti teorinės minties rezultatai, pateikta ne viena rekomendacija, kuri tinka ir mūsų šalies bibliografams. Monografija tarsi primena, kad šių abiejų suverenių valstybių bibliografai turi sąlyčio taškų ir kad jiems reikia pradėti glaudžiau bendradarbiauti. Kol kas žingsnių link Lietuvos rusiškosios knygos bibliografinės apskaitos dar nežengta.